

۳ عوامل افزایش روزی

مهدی عزیزان

اشاره

در شماره‌های پیشین، برخی از عوامل افزایش روزی را بیان نمودیم. در این شماره، دیگر عوامل را مرور می‌نماییم.

۵. تدبیر

یکی از عوامل مؤثر در تأمین رزق و روزی و افزایش آن، داشتن تدبیر، آینده‌نگری و برنامه‌ریزی است. تدبیر در زندگی، گونه‌ها و چهره‌های متفاوتی دارد. مسائلی از قبیل انتخاب شغل، سن و زمان و مکان مناسب برای وارد شدن در عرصه کار و اشتغال از

جمله آنهاست. اگر کسی بدون شناخت علاقه، استعداد و توانایی خود، در انتخاب شغل و مکان و زمان آن دچار اشتباه شد، به جای مذمت و سرزنش روزگار و بدبینی به این و آن، باید خود را سرزنش کند و در تدبیر و برنامه‌ریزی خود تجدید نظر نماید.

این همه مربوط به مرحله قبل از انتخاب شغل است؛ اما بعد از انتخاب شغل و کسب در آمد، مرحله جدیدی از تدبیر در زندگی آغاز می‌شود. در این مرحله، مسائلی از قبیل نحوه هزینه و اولویت بندی در هزینه‌ها و... وجود

دارد که باید به گونه مناسبی تدبیر شود. بنا به فرموده امام علی علیه السلام: «قَوَامُ الْعَيْشِ حُسْنُ التَّقْدِيرِ وَمِلَاكُهُ حُسْنُ التَّذْيِيرِ»^۱ برپایی زندگی منوط به اندازه گیری مناسب است و اندازه گیری مناسب به تدبیر مناسب وابسته است.»

امام باقر علیه السلام در حدیث شریفی، تمام کمالات انسانی را در سه نکته خلاصه کرده است که یکی از آنها تدبیر در زندگی می باشد: «الْكَمَالُ كُلُّ الْكَمَالِ التَّفَقُّهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَتَقْدِيرُ الْمَعِيشَةِ»^۲ تمام کمالات در سه چیز نهفته است: فهم عمیق از دین، بردباری در ناملايمات و برنامه ریزی در زندگی.»

۶. میانه روی

در شمار عواملی که در جلب رزق و روزی آدمی مؤثر است، به عوامل کار، تلاش، تدبیر و برنامه ریزی اشاره شد. عامل میانه روی نیز به عنوان عامل مکمل کار و تلاش، انسان را به حرکت در می آورد و از کسالت و تبلی خارج می کند.

تدبیر و برنامه ریزی، انسان را به جاده مستقیمی که به مقصد مورد نظر

منتهی می شود، رهنمون می سازد و میانه روی و اعتدال، حرکت او را تنظیم می کند تا دچار کندی و تندی نابجا نشود. بخل و اسراف یا دست بستگی و دست و دل بازی، هر یک به گونه ای میانه روی در زندگی را تهدید می کنند.

قرآن کریم در دستوری کلی و اساسی، همگان را به «مشی معتدل» در همه زمینه های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و... فرمان می دهد^۳ و در فرمان دیگری افراط و تفریط را موجب سرزنش و حسرت می داند: «وَلَا تُجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّخْسُورًا»^۴ «هرگز دستت را به گردنت زنجیر مکن [و ترک انفاق و بخشش مکن] و بیش از حد [نیز] دست خود را مگشای که

۱. غرر الحکم و دررالکلم، عبدالواحد تمیمی آمدی، محمدعلی انصاری قمی، ج هشتم، بی نا، تهران، بی تا، ص ۳۵۴، ح ۸۰۸۴

۲. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، تحقیق علی اکبر غفاری، چاپ سوم، دار الکتب الاسلامیه، بی جا، ۱۳۸۸ ه. ق، ج ۱، ص ۳۳.

۳. «وَأَفْضَلُ فِي مَشِيكَ»؛ لقمان/۱۹.

۴. اسراء/۲۹.

مورد سرزنش قرار گیری و از کار فرومانی.»

افراط و تفریط نه تنها در امور مباح، کاری غیر عاقلانه و غیر شرعی است، بلکه حتی در امور نیک و پسندیده نیز امری غیر عقلانی و غیر شرعی محسوب می‌شود. اسراف و تندروی جامه زشتی است که قامت هر عمل پسندیده ای را ناپسند جلوه می‌دهد.

اسراف فقط در امور باطل و ناروا نیست، بلکه حتی در امور حق و روا نیز مصداق دارد. به تعبیر امام سجاد علیه السلام: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيُنْفِقُ مَالَهُ فِي حَقِّ وَإِنَّهُ لَمُسْرِفٌ؛^۱ چه بسا کسی در راه حق مال خود را انفاق کند، حال آنکه اسراف کار شمرده می‌شود.»

بنابر گواهی امام صادق علیه السلام: «إِنَّ السَّرْفَ يُورِثُ الْفَقْرَ وَإِنَّ الْقَصْدَ يُورِثُ الْغِنَى؛^۲ اسراف موجب فقر و نداری، و میانه روی موجب غنی و بی‌نیازی می‌گردد.»

و بنا به ضمانت امام کاظم علیه السلام: «ضَمِنْتُ لِمَنْ اقْتَصَدَ أَنْ لَا يَفْتَقِرَ؛^۳ برای کسی که میانه روی کند، ضمانت

می‌کنم که هرگز فقیر نشود.»
بالاتر از فقیر نشدن، برخوردار بودن از نعمتهای فراوان الهی در اثر میانه‌روی و اعتدال است. به فرموده پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: «مَنْ اقْتَصَدَ فِي مَعِيشَتِهِ زَرَقَهُ اللَّهُ وَمَنْ بَدَّرَ حَرَمَهُ اللَّهُ؛^۴ کسی که در زندگی خود میانه‌روی پیشه کند، خداوند به او [روزی می‌دهد] و کسی که تبذیر [و ریخت و پاش] کند، خداوند او را [از نعمات خود] محروم نماید.»

حاصل آنکه، یکی از عوامل جلب رزق و روزی، میانه روی و دوری از تندروی و کند روی یا پرهیز از اسراف و بخل است.

۷. تقوا، توبه، استغفار

گناه و نافرمانی خداوند، علاوه بر تنبیه معنوی که همان از دست دادن توفیق طاعت و شیرینی عبادت است، تنبیه مادی خداوند را نیز در پی دارد تا هر چه زودتر انسان تبهکار به خود آید

۱. وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۶۵.

۲. همان، ص ۶۴.

۳. همان.

۴. الکافی، ج ۲، ص ۱۲۲.

فِيهِ فَيَجِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَخْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ؛^۲ «از روزیهای پاکیزه‌ای که به شما داده‌ایم بخورید و در آن طغیان نکنید که [در این صورت] غضب من بر شما وارد شود و هر کس که غضبم بر او وارد شود، سقوط می‌کند.»

در نقطه مقابل، آنان که گناه نکنند و به جای تابعیت شیطان، در زمره بندگان رحمان در آیند، برکات زمین و آسمان بر آنان خواهد بارید و آنها را غرقه رحمت الهی خواهد کرد: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ؛^۳ «و اگر اهل شهرها و آبادیها ایمان می‌آوردند و تقوا پیشه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آنها می‌گشودیم؛ ولی [آنها حق را] تکذیب کردند، ما هم آنان را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم.»

همچنین اهل تقوی، از امدادهای غیبی و مخزنهای ویژه رحمت الهی

و به مسیر درست باز گردد: «وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالأَخْفَافِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ؛^۱ «خداوند [برای آنان که کفران نعمت می‌کنند] مثلی زده است: منطقه آبادی که امن [و آرام] و مطمئن بود و همواره روزیش از هر جا می‌رسید؛ اما نعمت خدا را ناسپاسی کردند و خداوند به خاطر اعمالی که انجام می‌دادند، لباس گرسنگی و ترس را بر اندامشان پوشانید.»

بر اساس اصل اولیه، خداوند منان رحمت عام و فراگیر خود را شامل حال همه بندگان و آفریدگان خود می‌کند و آنها را از پاکیزه‌ترین نعمتهایش برخوردار می‌سازد؛ اما آنگاه که از سر ناسپاسی و کفران نعمت، سر به طغیان و سرکشی زنند، خداوند نیز نعمتهای خود را از آنان باز می‌دارد تا کمی به خود آیند و دست از عناد و لجاجت بردارند. علاوه بر آیه فوق، این آیه نیز شاهد همین ادعا است:

«كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا

۱. نحل/۱۱۲.

۲. طه/۸۱.

۳. اعراف/۹۶.

برخوردارند. و از آنجا که امور غیبی از توان محاسبه انسان خارج است، انسانهای تقوا پیشه از ارزاق بی حساب و غیرقابل محاسبه برخوردار می‌شوند: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا»^۱ «و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه نجاتی برای او فراهم می‌کند و او را از جایی که گمان ندارد روزی می‌دهد. و هر کس بر خدا توکل کند، خداوند امر او را کفایت می‌کند. خداوند فرمان خود را به انجام می‌رساند و او برای هر چیزی اندازه‌ای قرار داده است.»

مطابق این آیه شریفه، انسان پرهیزکار در زندگی خود هیچ‌گاه با «بن بست» و یا «در بسته» مواجه نخواهد شد. خداوندی که تمام علل و اسباب در دست اوست، در هر مشکل و بن‌بستی، برای او راه خروجی قرار خواهد داد، از جمله: در پیچ و خمهای زندگی هیچ‌گاه با بن بست اقتصادی علاج ناپذیر مواجه نخواهد شد و از جایی که گمان نمی‌برد، خداوند مشکل

او را رفع و روزی او را خواهد رساند. البته چنانچه انسان از یاد خدا غافل شده و مرتکب گناه گردید، سپس گناه یا گناهان خود را با طلب مغفرت و بازگشت به خداوند متعال تدارک و جبران کرد، علاوه بر آنکه سیناتش به حسنات تبدیل می‌شود، و روح و روانی پاک می‌یابد، روزی او نیز افزایش پیدا می‌کند. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»^۲ «از پروردگار خویش آمرزش بطلبید! سپس به سوی او باز گردید تا شما را تا مدت معینی [از مواهب زندگی این جهان] به خوبی بهره مند سازد و به هر صاحب فضیلتی به مقدار فضیلتش ببخشد.»

و بنا به توصیه همه انبیاء الهی، از جمله حضرت هود علیه السلام توبه و استغفار، موجب رحمت بی‌پایان و پیوسته و افزایش توان و نیروی انسان خواهد شد: «وَايَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ

۱. طلاق/۳.

۲. هود/۳.

می دهند: مردی از مشکلی که برای او پیش آمده بود و از تنگنای مالی و فراوانی اهل و عیال خود در نزد حضرت علی علیه السلام شکایت کرد. حضرت به او فرمود بر تو باد استغفار کردن؛ چرا که خداوند می فرماید: «اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا»؛ «از خدا آمرزش طلبید که او بسیار آمرزنده است.»

آن مرد بار دیگر خدمت حضرت رسید و گفت: یا امیرالمؤمنین! من فراوان استغفار کردم؛ اما راه چاره‌ای برای خود نمی بینم. حضرت پاسخ داد: «شاید آن چنان که شایسته است استغفار نکردی.» گفت: راه آن را به من یاد دهید. فرمود که نیت خود را پاک کن، از پروردگارت اطاعت نما و بگو: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ قَوِي عَلَيْهِ بَدَنِي بَعَاثِيكَ صَلَّى عَلَى خَيْرِكَ مِنْ خَلْقِكَ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ وَالطَّاهِرِينَ وَفَرَجِ

تُونُوا إِلَيْهِ يُزِيلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ»؛ «وای قوم من! از پروردگارتان طلب آمرزش کنید، سپس به سوی او بازگردید تا [باران] آسمانی را پی در پی بر شما بفرستد و نیرویی بر نیرویتان بیفزاید و گنهکارانه روی [از حق] برنتابید.»

در روایات نیز یکی از عوامل روزی رسان، استغفار و بازگشت به دامان پر مهر الهی شمرده شده است. در روایتی از امام علی علیه السلام، استغفار، موجب افزایش رزق دانسته شده است. حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «الْإِسْتِغْفَارُ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ»؛ «استغفار، روزی را زیاد می کند.»

ایشان در حدیث دیگری به کمیل سفارش فرمودند که اگر در رسیدن روزی تو کندی و آهستگی پیش آمد، آن را با استغفار چاره کن: «إِذَا أَبْطَأَتْ الْأَرْزَاقُ عَلَيْكَ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ يُوسِّعْ عَلَيْكَ»^۳ هنگامی که رسیدن روزیت کند می شود، از خداوند آمرزش بخواه تا روزیت را وسیع گرداند.»

در حدیث دیگری، علی علیه السلام چگونگی استغفار را به ما آموزش

۱. هود/۵۲.

۲. بحار الأنوار، محمدباقر مجلسی، چاپ دوم، مؤسسة الوفاء، بیروت، ۱۴۰۳ هـ ق، ج ۹۰، ص ۲۷۷.

۳. همان، ج ۷۴، ص ۲۷۱.

زمانها، هنگام سحر و بین طلوع فجر تا طلوع خورشید، از مزیت و تأثیر بیش‌تری در ازدیاد رزق و روزی انسان برخوردار است. بنا به فرموده پیامبر رحمت، حضرت محمد ﷺ: «ذَكَرَ اللَّهُ مَا بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ أَبْلَغُ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ مِنَ الضَّرْبِ فِي الْأَرْضِ»^۱ ذکر خداوند در کسب روزی از هنگام طلوع فجر تا طلوع خورشید، از سفر تجاری مؤثرتر است.

بر همین اساس است که بنا به فرموده علیؑ، تعقیب نماز صبح و نماز عصر موجب افزایش رزق است. همچنان که سی بار تسبیح در روز، هفتاد نوع بلا را که کم‌ترین آنها فقر و نداری است، از زندگی انسان دور می‌کند. «وَالْتَعْقِيبُ بَعْدَ الْغَدَاةِ وَبَعْدَ الْعَصْرِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ ۱۰۰ مَن سَبَّحَ اللَّهَ كُلَّ يَوْمٍ

عَنِّي»^۱ خداوندا! نسبت به تمامی گناهانی که آنها را با جسم سالمی که تو به من ارزانی داشتی انجام دادم، از تو آمرزش می‌طلبم. بر بهترین مخلوق محمد ﷺ و آل پاک و پاکیزه او درود فرست و برای من گشایشی قرار ده!

آن مرد گفت: من چندین بار به همین صورت آمرزش خواستم، تا اینکه خداوند از من ناراحتی و تنگدستی را زدود و رزقم را فراوان ساخت و گرفتاریم را بر طرف کرد.

۸. ذکر خدا

بر اساس قاعده کلی «فَاذْكُرُونِي أَذْكَرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ»^۲ رابطه بین ذاکر و مذکور، رابطه‌ای متقابل است و انسان ذاکر، مذکور خداوند نیز واقع می‌شود. بر این اساس، اگر انسانی با یاد خداوند و به یاد او زندگی کند، خداوند نیز به یاد او است و او را از رزق مادی و معنوی خود برخوردار می‌کند.

ذکر خداوند به زبانهای متفاوت و در زمانهای گوناگونی قابل انجام است؛ اما در این میان، بعضی از اذکار و بعضی از زمانها اثر بیش‌تری دارند. از بین

۱. کنز العمال، متقی هندی، تحقیق شیخ بکری حیانی، شیخ صفوة السقا، مؤسسة الرسالة، بیروت، بی تا، ح ۳۹۶۶.

۲. بقره/۱۵۲. «مرا یاد کنید تا شما را یاد کنم و برای من شکرگذاری کنید و به من کفر نورزید.»

۳. الامامة والتبصرة، ابن بابویه قمی، تحقیق و نشر مدرسه الامام المهديؑ، قم، بی تا، ص ۳۷.

عرض نیاز کند و تنها از او کمک بخواهد و در خواست خود را از مردم محتاج پنهان کند، خداوند کریم، درخواست او را کریمانه پاسخ خواهد داد: «مَنْ جَاعَ أَوْ اِحْتَجَّ فَكْتَمَهُ النَّاسَ وَأَفْشَاهُ إِلَى اللَّهِ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَرْزُقَهُ رِزْقَ سَنَةٍ مِنَ الْخَلَالِ»^۴ فرد گرسنه و نیازمندی که گرسنگی و نیازمندی خود را از مردم پنهان کند و نزد خداوند افشا نماید، بر خداوند است که رزق سال او را از مال حلال تأمین کند.»

همچنان که خداوند از زبان بنده برگزیده خود حضرت محمد مصطفی ﷺ بیان فرمود که: «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَجَلَّ مَا مِنْ مَخْلُوقٍ يَغْتَصِمُ بِمَخْلُوقٍ دُونِي إِلَّا قَطَعْتُ بِهِ أَسْتَبَاتِ السَّمَاوَاتِ وَأَسْتَبَاتِ الْأَرْضِ مِنْ دُونِهِ فَإِنْ سَأَلَنِي لَمْ أُعْطِهِ وَإِنْ دَعَانِي لَمْ أُجِبْهُ وَمَا مِنْ مَخْلُوقٍ يَغْتَصِمُ بِي

ثَلَاثِينَ مَرَّةً دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ سَبْعِينَ نَوْعًا مِنَ الْبَلَاءِ أَيْسَرُهَا الْفَقْرُ»^۱ تعقیب نماز صبح و عصر روزی را زیاد می‌کند... هر کس هر روز سی بار خدا را تسبیح کند، خداوند هفتاد نوع بلا را که سبک‌ترین آنها فقر است، از او دفع می‌کند.»

برای همین منظور، خواندن سوره (ق) نیز توصیه شده است. «مَنْ قَرَأَ سُورَةَ ق وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ»^۲ کسی که سوره «ق» را قرائت کند، خداوند روزیش را وسعت می‌دهد.»

اذان گویی نیز یکی از مصادیق ذکر خدا است. هنگامی که فردی در نزد امام صادق عليه السلام از فقر و نداری خود شکایت کرد، آن حضرت توصیه فرمود: «أَذِّنْ كُلَّمَا سَمِعْتَ الْأَذَانَ كَمَا يُؤَدُّنُ الْمُؤَدُّنُ»^۳ با شنیدن اذان، جملات اذان، را همان طور که مؤذن می‌گوید تکرار کن! [تا فقر از زندگی تو رخت بندد].»

۹. توکل بر خدا

کسی که به مردم رو کند و از آنان رفع حاجت خود را طلب نماید، خود را به مخلوقی مانند خود محتاج ساخته و از خوان بی‌کران خالق دور کرده است؛ اما کسی که به درگاه بی‌نیاز خالق

۱. معارج الیقین فی اصول الدین، محمد بن محمد سبزواری، تحقیق علاء آل جعفر، چاپ اول، مؤسسه آل البیت، بی‌جا، ۱۴۱۳ق، ص ۳۴۳.
 ۲. اعلام الدین فی صفات المؤمنین، حسن بن ابی حسن الدیلمی، تحقیق و نشر مؤسسه آل البیت، ص ۳۷۷.
 ۳. بحار الأنوار، ج ۹۲، ص ۲۹۵.
 ۴. معارج الیقین فی اصول الدین، ص ۳۰۲.

مصروف دانش اندوزی کند، آفریدگار جهان، خود تأمین رزق و روزی او را تضمین نموده است. بنا به فرموده پیامبر گرامی اسلام ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ تَكَفَّلَ لِطَالِبِ الْعِلْمِ بِرِزْقِهِ خَاصَّةً عَمَّا ضَمِنَهُ لِغَيْرِهِ»^۱ خداوند متعال گذشته از ضمانتی که برای رزق عموم مردم نموده است، به طور ویژه تأمین رزق طالبان علم را بر عهده گرفته است.»

شهید ثانی در توضیح معنای این حدیث شریف و با توجه به تجربه‌های شخصی خود می‌نویسد: «غیر طالب علم برای به دست آوردن روزی خود، نیازمند سعی و تلاش است؛ اما دانشجو بدون آنکه مکلف به سعی و تلاش برای تحصیل رزق خود باشد، به صرف طالب و جوینده علم بودن، خداوند روزی او را خواهد رسانید، البته به شرط نیت صحیح و اراده خالص او. در همین رابطه برای خود من حوادث و نکته‌های دقیقی از

دُونَ خَلْقِي إِلَّا ضَمِنْتُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رِزْقَهُ فَإِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ وَإِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ وَإِنْ اسْتَغْفَرَنِي غَفَرْتُ لَهُ»^۱ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: هیچ بنده‌ای نیست که به کسی غیر من و به مخلوقی متوسل شود، مگر آنکه اسباب آسمانها و زمین را از او قطع خواهم کرد؛ پس اگر از من درخواست کند، به او عطا نخواهم کرد و اگر مرا بخواند، پاسخش نخواهم داد. و هیچ بنده‌ای نیست که به من و نه به بندگان من تمسک جوید، مگر آنکه آسمانها و زمین را ضمانت رزق او قرار خواهم داد؛ پس اگر مرا بخواند، پاسخش می‌دهم و اگر از من بخواهد، به او خواهم بخشید و اگر از من طلب آمرزش کند، او را خواهم آمرزید.»

۱۰. کسب معرفت

هدف از خلقت آدمیان، رسیدن بنی آدم به قله‌های رفیع معرفت و معنویت است و کسانی که در این راه گام نهند، از الطاف و ویژه حق تعالی بهره مند شده و از تسهیلات و ویژه او برخوردار خواهند شد. طالب واقعی علم، برای آنکه از هم و غم معاش در امان بماند و فکر و ذکر خود را

۱. اعلام الدین فی صفات المؤمنین، ص ۲۱۳.

۲. منیة المرید فی ادب المفید و المستفید، شهید ثانی، تحقیق رضا مختاری، چاپ اول، مکتب الاعلام الاسلامی، قم، ۱۳۶۸، ص ۱۶۰.

افراط و تفریط نه تنها در امور مباح، کاری غیر عاقلانه و غیر شرعی است، بلکه حتی در امور نیک و پسندیده نیز امری غیر عقلانی و غیر شرعی محسوب می‌شود. اسراف و تندروی جامه زشتی است که قامت هر عمل پسندیده‌ای را ناپسند جلوه می‌دهد

نه به دنبال دین شناسی، هستی شناسی و بالاخره خداشناسی. به عبارت دیگر، رزق طالبان علم ضمانت شده است، نه رزق طالبان ثروت و ریاست.

۱. همان.

۲. احیاء علوم الدین، محمد ابن محمد غزالی، ترجمه مؤید الدین محمد خوارزمی، نشر علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۶

ابتدای تحصیل تا کنون از لطف خداوند و کمکهای زیبای او رخ داده است که در صورت جمع آوری آنها، [حجم عظیمی را تشکیل خواهد داد] که تنها خداوند از آن آگاه است. ... خلاصه آنکه شنیدن کی بود مانند دیدن.^۱

در روایت دیگری نیز آمده است: «مَنْ تَفَقَّهَ فِي دِينِ اللَّهِ كَفَاهُ اللَّهُ مَا أُمَّتُهُ وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ»^۲ کسی که در دین خدا تفقه [و تفحص] کند، خداوند نیازهای او را برآورده و رزق او را از جایی که گمان نمی‌برد، خواهد رسانید.»

همچنان که در توضیح شهید ثانی آمده است، تعهد خداوند بر رساندن روزی طالبان دانش و معرفت، مشروط بر نیت خالص آنها در طلب علم و دانش است؛ اما کسانی که به انگیزه‌های غیرخالصی همچون شهرت طلبی، به دست آوردن موقعیت اجتماعی و انباشت پول و ثروت تحصیل علم کنند، با استفاده ابزاری از قداست علم و دانش، به دنبال رسیدن به مقاصد پست دنیوی خود می‌باشند،

۱۱. وضو داشتن

وضو داشتن، علاوه بر برخورداری از نورانیت باطنی و بهداشت ظاهری، در افزایش رزق انسان و رسیدن او به مقاصد مورد نظر خود نیز مؤثر است. بنا به نصیحت امام صادق علیه السلام: «مَنْ ذَهَبَ فِي حَاجَةٍ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ فَلَمْ تَقْضَ حَاجَتَهُ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ؛^۱ کسی که برای انجام کاری بدون وضو حرکت کند و به مقصود خود نرسد، پس کسی جز خود را سرزنش نکند.»

همچنان که گرفتن وضو قبل و بعد از غذا خوردن، در افزایش رزق آدمی مؤثر است. امام صادق علیه السلام فرمود: «الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَبَعْدَهُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَيَزِيدُ فِي الرِّزْقِ؛^۲ وضو گرفتن پیش و پس از غذا، فقر را از بین می‌برد و رزق را افزایش می‌دهد.»

۱۲. پذیرایی از دیگران

جهان چون کوهی است که هر صدایی را به گوینده آن باز می‌گوید و چون آینه‌ای که تصویر بینندگان را به آنان باز می‌شناساند. بر همین قیاس، رحم و مهربانی نسبت به دیگران، موجب فرود آمدن رحمت بر انسان و

نامهربانی با آدمیان، موجب نامهربانی آنان با انسان می‌شود.

یکی از عوامل ازدیاد رزق و روزی، پذیرایی از دیگران است. این عامل، چنان شتابان بر رزق انسان مؤثر است که به حرکت سریع کارد در چربی کوهان شتر تشبیه شده است. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «الرِّزْقُ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُطْعِمُ الطَّعَامَ مِنَ السَّكِينِ فِي السَّنَامِ؛^۳ سرعت رسیدن رزق به کسی که به دیگران غذا می‌دهد، از سرعت حرکت کارد در کوهان شتر بیش‌تر است.»

هم آن عزیز، «مهمان‌داری» را هدیه ای الهی دانستند که موجب افزایش رزق اهل خانه می‌گردد: «إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ خَيْرًا أَهْدَى إِلَيْهِمْ هَدِيَّةً؛^۴ هنگامی که خداوند خیر و خوبی گروهی را بخواهد، به آنان هدیه‌ای می‌دهد.»

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۷۹.

۲. مکارم الاخلاق، طبرسی، چاپ ششم، منشورات الشریف الرضی، بی‌جا، ۱۳۹۲ ه.ق، ص ۱۴۰.

۳. الکافی، ج ۴، ص ۵۱.

۴. معارج الیقین فی اصول الدین، ص ۳۷۸.

ایشان در جای دیگری می‌فرمایند: «ذَاوُوا الْفَقْرَ بِالصَّدَقَةِ وَ الْبَدْلِ؛^۴ فقر [خود و دیگران] را با صدقه و بخشش [مالتان] چاره نمایید.»

البته صدقه و بخشش پنهانی، از اخلاص و تأثیر گذاری بیش‌تری برخوردار است. از همین رو امام باقر علیه السلام فرمود: «الْبِرُّ وَالصَّدَقَةُ السِّرُّ يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ؛^۵ نیکی و صدقه پنهانی، فقر را از میان برمی‌دارند.»

۱۴. انجام حج و عمره

تشرّف به خانه خدا و انجام اعمال حج و عمره، برکاتی دارد که از جمله آنها وسعت روزی و تأمین هزینه‌های زندگی خود و خانواده حاجی و معتمر است: «حُجُّوا وَ اغْتَمِرُوا تَصِحَّ أَبْدَانُكُمْ وَ تَتَّسِعَ أَرْزَاقُكُمْ وَ يَصْلَحَ أَيْمَانُكُمْ وَ تُكْفَوْنَ مَثَوَاتِ عِيَالِكُمْ؛^۶ حج گزارید و عمره

گفتند: آن هدیه چیست؟ فرمود: «الضَّيْفُ يَنْزِلُ بِرِزْقِهِ وَ يَرْتَجِلُ بِذُتُوبِ أَهْلِ الْبَيْتِ؛^۱ مهمان؛ چرا که [مهمان] رزق خود را [به خانه صاحب خانه] می‌آورد و گناهان اهل خانه را می‌برد.»

۱۳. انفاق مال

بر همین قیاس، انفاقهای واجب و مستحب مال و ثروت، زمینه جلب رزق الهی را فراهم می‌آورد. دخت گرامی پیامبر صلی الله علیه و آله در رابطه با علت تشریح زکات فرمود: «فَفَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ... الزَّكَاةَ تَزِيدُ فِي الرِّزْقِ؛^۲ خداوند بر شما واجب کرد... زکات را برای افزایش رزقتان.»

«صدقه» نیز به عنوان یکی از انفاقهای مستحب، در افزایش رزق انسان مؤثر است. در ادبیات دینی ما، صدقه و بذل و بخشش مال به فقرا، نه تنها ثروت انسان را کاهش نمی‌دهد و انسان را دچار فقر نمی‌کند، بلکه ثروت را افزایش می‌دهد و داروی فقر انسان معرفی شده است. مطابق توصیه امام علی علیه السلام: «اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ؛^۳ نزول رزق خود را با صدقه دادن بخواهید.»

۱. همان.

۲. دلایل الامامة، محمد ابن جریر طبری، ص ۱۳.

۳. نهج البلاغه، حکمت ۱۳۷.

۴. غرر الحکم، ح ۵۱۵۶.

۵. بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۸۱.

۶. میزان الحکمه، (۴ جلدی)، محمد محمدی ری شهری، تحقیق و نشر دار الحدیث، چاپ اول، قم، بی تا، ج ۱، ص ۵۳۴.

می‌شود. خداوند عادل و حکیم برای آنکه اعمال شایسته آنها را بدون پاداش نگذارد و جزای در خوری به آنان دهد، به گونه‌ای رفتار شایسته‌شان را پاسخ می‌دهد. این پاداش گاهی در افزایش رزق و روزی آنان جلوه‌گر می‌شود. امام محمد باقر در این رابطه فرمودند: «وَإِذَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ أَنْ يُهَيِّنَ عَبْدًا وَلَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةٌ صَحَّحَ بَدَنَهُ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ بِهِ ذَلِكَ وَسَّعَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ فَإِنْ هُوَ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ بِهِ هَوَّنَ عَلَيْهِ الْمَوْتَ لِيُكَافِيَهُ بِتِلْكَ الْحَسَنَةِ»^۱

هنگامی که خداوند بخواهد بنده‌ای را خوار کند، اما عمل حسنه‌ای داشته باشد، در مقابل این حسنه به او تندرستی دهد. اگر چنین نکند، روزی او را افزایش دهد و اگر چنین نکند، مرگ او را آسان گرداند تا پاداش حسنه او را داده باشد.»

انجام دهید که در این صورت، بدنهایتان سالم، روزیتان وسیع، ایمانتان اصلاح و هزینه زندگی نان خورهایتان تأمین خواهد شد.»

۱۵. امانتداری

از جمله عوامل مؤثر بر افزایش رزق و روزی، امانتداری و پرهیز از خیانت در امانت است. بنا به فرموده پیامبر اسلام ﷺ: «الْأَمَانَةُ تَجْلِبُ الرِّزْقَ وَ الْخِيَانَةُ تَجْلِبُ الْفَقْرَ»^۱ [باز گرداندن امانت، موجب جلب رزق و خیانت [در امانت] موجب فقر می‌شود.]

افزایش روزی یا علامت خطر

باید به این نکته توجه کرد که افزایش رزق و روزی، همیشه علامت تقرب به خدا یا به کارگیری راهها و دستورات در این خصوص نیست و نمی‌توان با وجود آن، خوشحال و خرسند بود؛ بلکه گاهی فراوانی روزی، یک نوع هشدار و علامت خطر است.

بندگان به دلیل بزه کاری و بدرفتاریشان، مستحق عقوبت و مجازات هستند؛ اما برخی از اعمال درست و شایسته آنان، مانع مجازاتشان

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۹، ص ۷۶ و نیز ر. ک: بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۶۰ و ج ۷۵، ص ۱۱۴.
۲. الکافی، ج ۲، ص ۴۴۴.